

Aan Zijne Excellentie de Gouverneur van Aruba,
t.a.v. de Minister van Financiën en Cultuur
L.G. Smith Blvd. 76
Alhier

Bestuurskantoor Minister van Algemene Zaken
Ingek.: 22 NOV 2023
Verz.:
Volgnr.: 5075

Uw brief: 9 november 2023
Uw kenmerk: LV-23/0015
Datum: 22 november 2023
Kenmerk: RvA 72-23

*Staten van Aruba
2023-2024 - 1010
Bijlage A*

Onderwerp: Ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 29 september 2023 (AB 2023 no. 44) tot wijziging van de Landsverordening van 24 november 2022 (AB 2022 no. 145) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, de Landsverordening van 30 november 2022 (AB 2022 no. 149) tot vaststelling van de begroting van de Staten van Aruba voor het dienstjaar 2023 en de Landsverordening van 30 november 2022 (AB 2022 no. 147) tot vaststelling van de begroting van de Raad van Advies voor het dienstjaar 2023

Naar aanleiding van bijgaand aan de Raad ter advies toegezonden ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 29 september 2023 (AB 2023 no. 44) tot wijziging van de Landsverordening van 24 november 2022 (AB 2022 no. 145) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, de Landsverordening van 30 november 2022 (AB 2022 no. 149) tot vaststelling van de begroting van de Staten van Aruba voor het dienstjaar 2023 en de Landsverordening van 30 november 2022 (AB 2022 no. 147) tot vaststelling van de begroting van de Raad van Advies voor het dienstjaar 2023, moge de Raad Uwe Excellentie het volgende berichten.

1. Algemeen

1.1 Het onderhavige ontwerp strekt tot wijziging van de Landsverordening van 29 september 2023 (AB 2023 no. 44) tot wijziging van de Landsverordening van 24 november 2022 (AB 2022 no. 145) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, de Landsverordening van 30 november 2022 (AB 2022 no. 149) tot vaststelling van de begroting van de Staten van Aruba voor het dienstjaar 2023 en de Landsverordening van 30 november 2022 (AB 2022 no. 147) tot vaststelling van de begroting van de Raad van Advies voor het dienstjaar 2023.

1.2 Ingevolge artikel IV.1 van de Staatsregeling van Aruba (AB 1985 no. 26) wordt de Raad gehoord over voorstellen van wet die door de regering aan de Staten van Aruba worden gedaan. Aangezien de onderhavige wijzigingen van de hierboven opgesomde

begrotingen de vorm hebben van een wetsvoorstel, wordt ook over deze voorstellen advies gevraagd aan de Raad. De Raad heeft in het kader (van de behandeling) van het onderhavige ontwerp kennisgenomen van de 'Najaarsnota 2023 behorende bij de begrotingswijzigingsvoorstellen aangaande dienstjaar 2023' (hierna: Najaarsnota 2023) en het 'Advies bij de tweede ontwerp-begrotingswijziging 2023 en Najaarsnota van Aruba' van het College Aruba financieel toezicht (hierna: CAft), d.d. 31 oktober 2023 (kenmerk: Cft 202300111).

1.3 Net als bij de eerste suppletoire begroting voor het dienstjaar 2023 inclusief bijbehorende Nota van Wijziging (hierna: eerste suppletoire begroting)¹, zijn de in het ontwerp opgenomen economische prognoses gebaseerd op de meest recente inzichten van mei 2023 van de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (hierna: DEZHI). De DEZHI verwacht voor 2023 een nominale economische groei van 10,1% en een bbp van Afl. 6.526 miljoen.² In vergelijking met de DEZHI verwachten zowel het Internationaal Monetair Fonds (hierna: IMF) als de Centrale Bank van Aruba (hierna: CBA) lagere nominale groeicijfers, maar een hoger bbp voor 2023.³ Het IMF gaat in haar "*World Economic Outlook*" van oktober 2023 uit van een nominale economische groei van 8,0% voor Aruba in 2023 met een bijbehorend bbp van Afl. 6.850 miljoen.⁴ De CBA gaat voor 2023 uit van een nominale economische groei van 8,6% met een bijbehorend bbp van Afl. 6.891 miljoen.⁵

2. Ontwerp-landsverordening

2.1 De Raad merkt op dat het ontwerp een tweetal wetstechnische onvolkomenheden bevat, namelijk:

- conform Aanwijzing 6.6, eerste lid, van de Aanwijzingen voor de regelgeving dient een regeling die slechts betrekking heeft op wijziging of intrekking van een of meer bestaande regelingen, te worden ingedeeld in artikelen met Romeinse cijfers (I, II, III, IV, etc.) in plaats van Arabische cijfers (1, 2, 3, 4, etc.);
- in voorgesteld artikel 3 dient de zinsnede 'het Hoofdstuk I Kosten en middelen' vervangen te worden door de zinsnede 'de tabel Kosten en Middelen'.

¹ Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 29 september 2023 (AB 2023 no. 44) tot wijziging van de Landsverordening van 24 november 2022 (AB 2022 no. 145) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023.

² DEZHI (2023) *Economic Outlook 2023-2024 May 2023*, p. 12.

³ De reden hiervoor is dat de DEZHI in haar meest recente *Economic Outlook* uitgaat van een bbp van Afl. 5.927 miljoen voor 2022, terwijl het IMF en de CBA beide uitgaan van een bbp van Afl. 6.345 miljoen voor 2022 voor Aruba.

⁴ Zie <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>.

⁵ CBA (2023), *Economic Outlook July 2023*, p. 9 en CBA (2023), *Annual Statistical Digest 2022*, p. xii.

De Raad adviseert tevens om voorgesteld artikel 3 uit het ontwerp te schrappen aangezien de Raad reeds een substantiële onderbesteding van de kosten voor het dienstjaar 2023 heeft gerealiseerd, die voldoende is om de additionele elektriciteits- en waterkosten op te vangen binnen de goedgekeurde begroting.

2.2 De eerste suppletoire begroting toonde een financieringsoverschot van Afl. 85,6 miljoen voor het Land, wat neerkwam op +1,3% van het bbp. Op basis van (meerjarige) beleidsaccentueringen, voorlopige realisaties, het meevallersbeleid en/of (mogelijke) actualisaties van economische prognoses worden in deze tweede suppletoire ontwerp-begroting opnieuw een aantal begrotingswijzigingen voorgesteld, die te maken hebben met mee- en tegenvallers, verschuivingen in beleidsaccenten en technische mutaties. Conform de in het Protocol Aruba Nederland 2019-2021 van 22 november 2018 (hierna: protocol) vastgelegde afspraken⁶, dienen ten tijde van een overschotperiode de meevallers - boven het vastgestelde financieringssaldo van +1,0% van het bbp - verdeeld te worden door middel van een verdelingssleutel van 50-50% over schuldreductie en investeringen ter stimulering van de economie. Voor het dienstjaar 2023 wordt een meevaller begroot van Afl. 50,3 miljoen, waarvan Afl. 25,1 miljoen voor extra investeringen wordt begroot en Afl. 25,1 miljoen voor schuldreductie.

Als gevolg van bovenstaande zijn zowel aan de ontvangstenkant als aan de bestedingenkant mutaties doorgevoerd. Aan de middelenkant betreft dit een opwaartse aanpassing van Afl. 35,5 miljoen en aan de kostenkant wordt een opwaartse aanpassing voorgesteld van Afl. 6,3 miljoen. Daarnaast wordt voorgesteld om de kapitaaluitgaven te verhogen met Afl. 23,7 miljoen, vooral veroorzaakt door een toename in de investeringen. Het financieringsoverschot voor het dienstjaar 2023 komt hierdoor uit op Afl. 66,0 miljoen, wat neerkomt op 1,0% van het bbp voor 2023.

Tabel 1: Overzicht mutaties tweede suppletoire begroting 2023 t.o.v. de eerste suppletoire begroting 2023⁷

	Δ (wijz. 2023 - 2023)	Bedrag (in Afl. mln.)
Financieringssaldo 1^e suppl. begroting 2023		85,6
<i>Mutaties middelen</i>	▲	35,5
<i>Mutaties kosten</i>	▲	6,3
<i>Mutaties financieringsmiddelen</i>	-	0,0
<i>Mutaties kapitaaluitgaven</i>	▲	23,7
<i>Extra schuldreductie</i>	▲	25,1
Financieringssaldo 2^e suppl. begroting 2023		66,0

⁶ De regeringen van Aruba en Nederland zijn op 20 januari 2022 overeengekomen om de looptijd van dit protocol met twee jaar te verlengen tot 31 december 2023 of tot het moment dat de Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft) in werking treedt (zie Kamerbrief betreffende de besluitvorming Rijksministerraad 4 februari inzake afwijken begrotingsnormen en afbouw salariskorting en verlenging Protocol Aruba-Nederland, d.d. 17 februari 2022, kenmerk 2022-0000072813).

⁷ In deze tabel staan afgeronde bedragen, waardoor afrondingsverschillen kunnen ontstaan.

De aanpassingen aan de middelenkant betreffen actualisaties in de middelenramingen op basis van waargenomen realisatietendensen, een rentevoordeel op twee uitstaande leningen, het afvoeren van de taakstelling in het kader van thema A van het landspakket en het afvoeren van de middelenraming voor het pandemiefonds. De voorgestelde opwaartse aanpassing aan de kostenkant vindt zijn oorzaak in met name het beschikbaar stellen van middelen ter dekking van het liquiditeitstekort en personeelskosten van de Stichting Algemene Bejaardenzorg Aruba (hierna: SABA) en een aantal overige kleine beleidsmatige bijstellingen. De voorgestelde aanpassing bij de kapitaaluitgaven wordt met name veroorzaakt door de extra investeringen en een neerwaartse bijstelling van de raming studielening. De gevolgen van de mutaties voor de Landsbegroting 2023 zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2: Voorgestelde mutaties op Landsbegroting 2023⁸

Tabel 2: Voorgestelde mutaties op Landsbegroting 2023								
(Bedragen in miljoenen Afl.)	Begroting 2023		1 ^e suppletoire begroting (incl. NvW) 2023		Mutaties 2 ^e suppletoire begroting 2023		Begroting 2023 na mutaties	
Totale ontvangsten	1.607,0		1.656,0		35,5		1.691,6	
Directe belastingen	476,6		496,3		51,5		547,8	
Indirecte belastingen	714,9		738,3		(15,6)		722,7	
Overige ontvangsten	372,7		378,8		(0,4)		378,4	
Totaal exploitatierekening	1.564,3		1.613,4		35,5		1.648,9	
Verkoop onr. goederen en grond	2,2		2,2		-		2,2	
Lokale kredietaflossing	6,5		6,5		-		6,5	
Vrijgekomen afschrijvingen	34,1		34,1		-		34,1	
Totaal kapitaalrekening	42,7		42,7		-		42,7	
Totale bestedingen	1.543,8		1.570,5		29,9		1.600,4	
Personeelslasten	459,7		466,6		-		466,6	
Goederen & diensten	204,7		206,8		0,7		207,6	
Rente	249,5		262,5		-		262,5	
Subsidies	213,7		217,4		7,1		224,5	
Overdrachten	181,4		177,0		(1,0)		176,1	
Bijdragen & afschrijvingen	183,8		184,0		(0,6)		183,4	
Totaal exploitatierekening	1.492,8		1.514,4		6,3		1.520,7	
Investeringen	19,7		28,0		19,4		47,3	
Lokale vermogensoverdrachten	5,3		5,3		6,7		12,0	
Lokale kredietverlening	26,0		22,8		(2,4)		20,4	
Totaal kapitaalrekening	51,0		56,1		23,7		79,7	
	Bedrag	% BBP	Bedrag	% BBP	Bedrag	% BBP	Bedrag	% BBP
Financieringssaldo	63,3	1,0%	85,6	1,3%	(19,6)	0,0%	66,0	1,0%
Primair saldo ⁹	312,8	5,0%	348,1	5,3%	(19,6)	0,0%	328,5	5,0%
Overheidsschuld ¹⁰	5.654,3	89,5%	5.654,3	86,6%	(25,1)	0,0%	5.629,2	86,3%

⁸ In deze tabel staan afgeronde bedragen, waardoor afrondingsverschillen kunnen ontstaan.

⁹ Het primaire saldo wordt gedefinieerd als het saldo van de ontvangsten minus de bestedingen, uitgezonderd de rentelasten.

BBP	6.317,0	6.526,0	6.526,0	6.526,0
-----	---------	---------	---------	---------

Op basis van de voorgestelde wijzigingen, die in de bovenstaande tabel 2 staan weergegeven, en de meest actuele prognosecijfers 2023 van de entiteiten behorende tot de collectieve sector, zal hieronder op een aantal van de aangebrachte mutaties nader worden ingegaan.

Meevallersbeleid

2.3 Uit de Najaarsnota 2023 valt op te maken dat de totale meevaller voor 2023 op Afl. 50,3 miljoen geraamd wordt. Deze is als volgt opgebouwd:

Tabel 3: Onderverdeling totale meevaller 2023

Resultaat 1 ^e suppletoire begroting	Afl. 19,6 miljoen
Resultaat 2 ^e suppletoire begroting	Afl. 30,7 miljoen
<i>Toename ontvangsten</i>	<i>Afl. 35,5 miljoen</i>
<i>Toename bestedingen</i>	<i>Afl. 4,8 miljoen</i>
Totale meevaller	Afl. 50,3 miljoen

Conform het meevallersbeleid uit het protocol wordt het bedrag van Afl. 50,3 miljoen, volgens een verdelingssleutel van 50%-50%, verdeeld over investeringen en schuldreductie. De Raad constateert echter met betrekking tot het vaststellen van het bedrag van de totale meevaller enkele onduidelijkheden.

2.4 Allereerst heeft de Raad een vraag over de berekeningswijze van de hoogte van de totale meevaller. Uit de Najaarsnota 2023 blijkt dat het financieringsoverschot - zonder toepassing van het meevallersbeleid - Afl. 116,3 miljoen bedraagt (+1,8% van het bbp).¹¹ Uitgaande van een minimaal financieringsoverschot van 1,0% van het bbp, zou de meevaller Afl. 51,1 miljoen dienen te zijn in plaats van Afl. 50,3 miljoen.¹² De Raad vraagt zich daarom af welke (berekenings)wijze gehanteerd wordt om de hoogte van de meevaller te bepalen.

2.5 De extra uitgaven van Afl. 4,8 miljoen ten behoeve van de financiële ondersteuning van SABA zijn een tegenvaller aan de uitgavenkant. Deze tegenvaller dient, gezien de scheiding tussen de overheidsinkomsten en overheidsuitgaven zoals opgenomen in het protocol en conform de regels van budgetdiscipline¹³, gecompenseerd

¹⁰ De verwachte schuldstand voor 2023 is bepaald aan de hand van de *Annual Statistical Digest 2022* van de Centrale Bank van Aruba (d.d. 6 juli 2023) en de tweede suppletoire begroting voor het dienstjaar 2023.

¹¹ Zie Najaarsnota 2023, p. 12.

¹² Afl. 116.322.000 minus Afl. 65.260.000 (1% van het bbp) = Afl. 51.062.000

¹³ Zie *Begrotingsvoorschriften en -richtlijnen dienstjaar 2023* (Directie Financiën), p. 7.

te worden door middel van bezuinigingen elders aan de uitgavenkant. Op grond hiervan is de Raad van mening dat het resultaat van deze tweede suppletoire begroting niet Afl. 30,7 miljoen bedraagt, maar Afl. 35,5 miljoen.¹⁴

2.6 Evenzo is de Raad van mening - gezien zijn bovenstaande opmerkingen met betrekking tot het resultaat van de tweede suppletoire begroting - dat het resultaat van de eerste suppletoire begroting ook te laag gesteld wordt.¹⁵ Uitgezonderd de opvoering van geoormerkte middelen ten behoeve van de uitvoering van het landspakket, nemen de ontvangsten in de eerste suppletoire begroting toe met Afl. 37,7 miljoen.¹⁶ Deze extra ontvangsten zijn echter deels gebruikt voor extra uitgaven (zoals bijvoorbeeld de in de eerste suppletoire begroting opgenomen hogere rentekosten van Afl. 13 miljoen en enkele beleidsmatige verhogingen), aangezien deze extra uitgaven slechts ten dele gecompenseerd worden door bezuinigingen elders aan de uitgavenkant.¹⁷ Het gevolg hiervan is dat het resultaat van de eerste suppletoire begroting op Afl. 19,6 miljoen gesteld wordt en niet op Afl. 37,7 miljoen.

De Raad is daarmee van mening dat, gezien de scheiding tussen de overheidsinkomsten en overheidsuitgaven zoals opgenomen in het protocol en conform de regels van budgetdiscipline, zowel het resultaat van de eerste suppletoire begroting als de tweede suppletoire begroting hoger uitvalt. Hiermee zou de totale meevaller niet Afl. 50,3 miljoen bedragen, maar Afl. 73,2 miljoen. De Raad acht dan ook een nadere toelichting op deze resultaten alsmede op de totale meevaller noodzakelijk.

Ontvangsten

2.7 Uit de door de Raad ontvangen cijfers van de SVb blijkt dat tot en met het derde kwartaal van 2023 Afl. 11,3 miljoen aan terug te vorderen loonsubsidie is gerealiseerd. Dit is minder dan de Afl. 14,8 miljoen die voor deze eerste drie kwartalen begroot was (zie tabel 4).

¹⁴ Zie Najaarsnota 2023, p. 11. De toename van de totale ontvangsten bedraagt Afl. 35,5 miljoen.

¹⁵ De Raad maakt hierbij de opmerking dat hij wel advies heeft uitgebracht op het ontwerp van de eerste suppletoire begroting voor het dienstjaar 2023 (zie het advies van Raad op de ontwerp-landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 24 november 2022 (AB 2022 no. 145) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, d.d. 31 mei 2023, RvA 28-23), maar niet op de bijbehorende Nota van Wijziging, d.d. 15 augustus 2023, kenmerk IS/1052/22-23, op grond waarvan deze wijzigingen in de begroting zijn aangebracht.

¹⁶ Zie de vierde en vijfde pagina van de toelichting behorende bij de Nota van Wijziging (kenmerk IS/1052/22-23).

¹⁷ Zie de vierde en zesde pagina van de toelichting behorende bij de Nota van Wijziging (kenmerk IS/1052/22-23).

Tabel 4: Realisatie terugvorderingen loonsubsidie SVb 2023

Kwartaal (Bedragen in Afl. mln.)	Prognose	Realisatie
Kw-1	5,2	5,2
Kw-2	4,1	3,1
Kw-3	5,6	3,1
Kw-4	5,6	0,0
Totaal	20,4	11,3

Bron: SVb Aruba, 30 september 2023

Als redenen voor deze lagere realisatie noemt de SVb vertragingen in het behandelen van bezwaren en beroepszaken en een daling in betalingen door werkgevers. In de Landsbegroting is voor 2023 Afl. 20,4 miljoen opgenomen aan terug te vorderen loonsubsidie. Gezien de realisatie tot en met het derde kwartaal acht de Raad dit bedrag niet langer realistisch en adviseert daarom de post rechten, boeten en overig naar beneden bij te stellen.

2.8 In het ontwerp wordt verder voorgesteld om de ontvangsten uit de overdrachtsbelasting met Afl. 5 miljoen naar beneden bij te stellen. In de eerste suppletoire begroting waren de ontvangsten uit de overdrachtsbelasting al met Afl. 1 miljoen naar beneden gesteld. Dit houdt in dat ten opzichte van de vastgestelde Landsbegroting 2023¹⁸ de begrote ontvangsten uit de overdrachtsbelasting afgenomen zijn van Afl. 30 miljoen tot Afl. 24 miljoen.

Vanaf 1 januari 2023 is de overdrachtsbelasting ook van toepassing op de verkrijging van economisch eigendom en de verkrijging van aandelen in een rechtspersoon.¹⁹ Gezien deze bredere grondslag is het aannemelijk dat de ontvangsten uit de overdrachtsbelasting in 2023 hoger zullen zijn dan in 2022. Echter, de geraamde ontvangsten van Afl. 24 miljoen bedragen slechts nagenoeg de helft van de gerealiseerde ontvangsten uit de overdrachtsbelasting in 2022 (Afl. 47,0 miljoen).²⁰ De Raad acht een toelichting op de dalende trend van de begrote ontvangsten uit de overdrachtsbelasting in 2023 op zijn plaats.

Bestedingen

2.9 Vanwege de volledige afbouw van de solidariteitskorting²¹ in het dienstjaar 2023 stijgen de personeelslasten voor het dienstjaar 2023 tot een totaalbedrag van Afl. 466,6 miljoen. De gerealiseerde personeelslasten over het dienstjaar 2022 bedroegen Afl.

¹⁸ AB 2022 no. 145.

¹⁹ Zie artikel IX, onderdeel C, ten 2°, van de Landsverordening Belastingplan 2023 (AB 2022 no. 161).

²⁰ Zie pagina 10 van de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2022 Land Aruba, d.d. 17 april 2023.

²¹ Het bedrag van de volledige solidariteitskorting bedraagt Afl. 47,9 miljoen. Zie het advies van de Raad op de ontwerp-Landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, d.d. 26 juli 2022, kenmerk RvA 62-22, p. 20.

425,7 miljoen,²² waarin een gedeeltelijke afbouw van de solidariteitskorting verwerkt is van Afl. 9,0 miljoen.²³ Indien voor 2022 de solidariteitskorting geheel buiten beschouwing wordt gelaten, zouden de personeelslasten voor 2022 neerkomen op een bedrag van Afl. 464,6 miljoen.²⁴ Hiermee voldoet het Land niet aan de voorwaarde uit het protocol dat de personeelslasten een nominale daling laten zien ten opzichte van het voorgaande jaar. De Raad adviseert dan ook met klem om voor de resterende tijd in 2023 zodanige maatregelen te treffen dat ten opzichte van 2022 een daling in de (begrote) personeelslasten wordt gerealiseerd om aan de betreffende voorwaarde uit het protocol te voldoen en acht het van belang - zoals ook geadviseerd in het advies op de ontwerp-Landsbegroting 2023²⁵ - dat het Land zich actief blijft inzetten om jaarlijks een structurele daling van de personeelslasten te bewerkstelligen.

2.10 Op basis van het meevallersbeleid wordt er voor het dienstjaar 2023 Afl. 25,1 miljoen extra aan voorgestelde investeringen begroot. Gezien de late aanbieding van het ontwerp aan de Raad en diens gevolg een late behandeling ervan in de Staten, vraagt de Raad zich af hoe realistisch het geacht dient te worden dat nog in 2023 een aanvang wordt gemaakt met deze investeringen en hoe omgegaan wordt met de voor deze investeringen geplande, maar niet in 2023 bestede bedragen. Inmiddels heeft de Raad begrepen dat er een investerings- en evaluatiecommissie is die de door verschillende ministeries voorgestelde investeringen toetst. Hierbij wordt een werkwijze gehanteerd waarbij voorgestelde en goedgekeurde investeringen - indien de middelen hiervoor beschikbaar zijn - aanstonds gestart kunnen worden of, indien dit niet mogelijk is, een bedrag wordt gereserveerd voor de uitvoering in het volgende dienstjaar. De Raad adviseert om de toelichting aan te vullen met een passage over het bestaan en de werkwijze van deze investerings- en evaluatiecommissie.

Overheidsdeelnemingen

2.11 Uit het door de Raad ontvangen geactualiseerde overzicht van de financiële situatie van de overheidsdeelnemingen, valt op te maken dat nog steeds een behoorlijk aantal entiteiten een achterstand kent (zelfs tot aan het jaar 2016) met betrekking tot het vaststellen van de jaarrekeningen. En hoewel de statutaire termijn voor het deponeren van de jaarrekening voor het jaar 2022 reeds verstreken is, blijkt dat Directie Financiën slechts van enkele entiteiten in het bezit is van deze jaarrekening. Zoals de Raad al eerder opgemerkt heeft, loopt het Land substantiële risico's indien zij niet op de hoogte is van de actuele financiële situatie bij haar overheidsdeelnemingen. De Raad

²² Zie pagina 7 van de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2022 Land Aruba, d.d. 17 april 2023.

²³ Bron: Directie Financiën.

²⁴ De volledige solidariteitskorting buiten beschouwing gelaten bedragen de geraamde personeelslasten voor 2022: Afl. 425,7 miljoen - Afl. 9,0 miljoen + Afl. 47,9 miljoen = Afl. 464,6 miljoen.

²⁵ Zie het advies van de Raad op de ontwerp-Landsbegroting tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries voor het dienstjaar 2023, d.d. 26 juli 2022, kenmerk RvA 62-22.

herhaalt dan ook zijn advies om maatregelen te nemen om een tijdige opstelling en goedkeuring van de jaarrekeningen te bewerkstelligen.²⁶

Collectieve sector

2.12 In de toelichting is - in tegenstelling tot eerdere ontwerp-begrotingswijzigingen die de Raad heeft ontvangen²⁷ - geen overzicht opgenomen van de collectieve sector. Voor het dienstjaar 2023 zijn de begrotingsnormen - zoals opgenomen in de Landsverordening Aruba financieel toezicht (AB 2015 no. 39) en het op 20 januari 2022 jaar verlengde Samenwerkingsprotocol Aruba Nederland 2019-2021 van 22 november 2018 (het protocol)²⁸ - van toepassing. Dit houdt onder meer in dat voor de collectieve sector in het dienstjaar 2023 een financieringsoverschot van 1,0% behaald dient te worden.²⁹ Teneinde inzicht te bieden in hoeverre in 2023 voldaan wordt aan deze begrotingsnorm, adviseert de Raad dan ook om de toelichting aan te vullen met een overzicht van de collectieve sector.

3. Schuldpositie en betalingsverplichtingen

3.1 Gezien het feit dat het begrotingsproces van het Land ook een meerjarige kijk op de overheidsfinanciën dient te bevatten, adviseert de Raad om een actualisering van de schuldpositie en de daarbij behorende betalingsverplichtingen op te nemen in de toelichting. Dit mede gezien het feit dat ten opzichte van de eerste suppletoire begroting en zelfs de ontwerp-Landsbegroting 2024 de situatie hieromtrent veranderd is, waaronder het rentepercentage behorende bij de herfinanciering van de COVID-leningen. Alhoewel de rente over deze herfinanciering eerst in 2024 de begroting treft³⁰, acht de Raad het van belang dat aan de Staten een duidelijk beeld hiervan wordt

²⁶ Zie het advies van de Raad op de ontwerp-Landsbegroting tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries voor het dienstjaar 2023, d.d. 26 juli 2022, kenmerk RvA 62-22, p. 25 en het advies van de Raad op de ontwerp-Landsbegroting tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries voor het dienstjaar 2024, d.d. 2 augustus 2023, kenmerk RvA 44-23, p. 25.

²⁷ Zie de ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 30 juli 2021 (AB 2021 no. 125) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2021 en tot wijziging van de Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no. 94), kenmerk SMR-W-190/2021 en de ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 13 april 2022 (AB 2022 no. 51) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2022, de Landsverordening van 13 mei 2022 (AB 2022 no. 65) tot vaststelling van de begroting van de Staten van Aruba voor het dienstjaar 2022, de Landsverordening van 10 mei 2022 (AB 2022 no. 64) tot vaststelling van de begroting van de Raad van Advies voor het dienstjaar 2022 en de Landsverordening van 10 mei 2022 (AB 2022 no. 66) tot vaststelling van de begroting van de Algemene Rekenkamer voor het dienstjaar 2022, kenmerk SMR-W-374/2022.

²⁸ Zie Kamerbrief betreffende de besluitvorming Rijksministerraad 4 februari inzake afwijken begrotingsnormen en afbouw salariskorting en verlenging Protocol Aruba-Nederland, d.d. 17 februari 2022, kenmerk 2022-0000072813.

²⁹ In de Najaarsnota 2023 is op pagina 18 een dergelijk overzicht van de collectieve sector wel opgenomen, waarbij het financieringsoverschot van de collectieve sector op 1,6% geraamd wordt.

³⁰ MvT, p. 6.

geschetst. Hierbij is tevens van belang dat door de gestegen lokale en internationale rentetarieven, herfinanciering van op korte termijn aflopende leningen tegen een gemiddeld hoger rentetarief zal plaatsvinden. Uit gegevens (zie tabel 5) die de Raad heeft ontvangen blijkt dat in de komende jaren de volgende aanzienlijke aflossings- en renteverplichtingen bestaan, uitgesplitst naar of deze aan ingezetenen of niet ingezetenen verschuldigd zijn ongeacht de valuta waartegen die zijn uitgegeven. Het laatste in verband met de effecten op de deviezenvoorraad van het land.

Tabel 5: Overzicht bestaande aflossings- en renteverplichtingen 2024-2028³¹

Jaar (Bedragen in Afl. mln.)	Leningen niet ingezetenen			Leningen ingezetenen		
	Aflossing	Rente	Totaal	Aflossing	Rente	Totaal
2024	433,7	128,4	562,1	137,2	152,2	289,4
2025	329,3	122,6	451,9	267,5	145,8	413,3
2026	364,4	105,0	469,4	283,8	131,0	414,8
2027	248,1	88,8	336,9	693,0	116,5	809,5
2028	327,3	79,0	406,3	87,0	84,4	171,4
Totaal	1.702,8	523,8	2.226,6	1.468,5	629,9	2.098,4

Bron: Directie Financiën

De Raad adviseert om de toelichting aan te vullen met een beschouwing over de aflossings- en renteverplichtingen in de komende jaren. Hierbij dient onder meer ingegaan te worden op de vooruitzichten om de verplichtingen aan niet-ingezetenen in het buitenland te financieren teneinde een negatief effect op de deviezenvoorraad te voorkomen.

4. Redactioneel

Voorstellen tot redactionele verbeteringen zijn in de marge van de toelichting aangegeven.

5. Conclusie en eindadvies

Het financieringsoverschot van het Land zou als gevolg van de voorgestelde aanpassingen gehandhaafd blijven op 1,0% van het bbp en Afl. 66,0 miljoen bedragen. Doordat er sprake is van een totale begrote meevaller van Afl. 50,3 miljoen, zou - conform het meevallersbeleid - zowel voor extra schuldreductie als voor extra investeringen Afl. 25,1 miljoen beschikbaar zijn. Voor de collectieve sector bedraagt het financieringsoverschot Afl. 107,7 miljoen (1,6% van het bbp).

Met name door actualisaties in de middelenramingen op basis van waargenomen realisatietendensen en een rentevoordeel op twee uitstaande leningen, kent het Land

³¹ Het betreft hier uitsluitend een overzicht van de bestaande aflossings- en renteverplichtingen, zonder dat hierbij uitgegaan is van (gedeeltelijke of volledige) herfinanciering.

een meevaller van Afl. 50,3 miljoen. Gezien de scheiding tussen de overheidsinkomsten en overheidsuitgaven zoals opgenomen in het protocol en conform de regels van budgetdiscipline, zet de Raad echter vraagtekens bij de hoogte van deze meevaller. De toelichting verschaft te weinig inzicht in de totstandkoming van de hoogte van deze meevaller, waardoor onduidelijkheden bestaan over hoe het bedrag van deze meevaller bepaald is.

Verder constateert de Raad dat niet voldaan wordt aan de personeelslastennorm, zoals deze is opgenomen in het protocol. De regering zal daarom voor de laatste periode van het dienstjaar 2023 alsnog de nodige maatregelen dienen te nemen om aan deze norm te kunnen voldoen.

Daarnaast dient - gezien de aanzienlijke aflossings- en renteverplichtingen van het Land voor de komende jaren - inzicht geboden te worden in de ontwikkeling en samenstelling van de overheidsschuld voor de komende jaren.

De Raad kan zich voor het overige met de doelstelling en de inhoud van het ontwerp verenigen en geeft u in overweging het aan de Staten aan te bieden, nadat met het voorgaande rekening is gehouden.

De Secretaris,

mr. A. Braamskamp

De Voorzitter,

mr. D.G. Kock